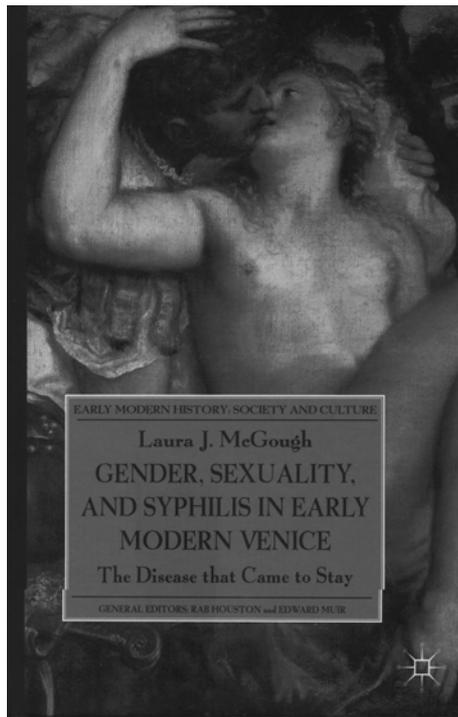

vek dodana različnim starostnim skupinam in zakaj se tako pogosto pojavlja tudi simbol sreče in življenjskega kolesa. Ali pa kakšne tipizirane podobe so bile povezane s podobo stare ženske. Ravno slednja trditev bo zamajala marsikatero pri nas dostopno delo. Tako bo bralec pri dojetju rojstva kot posebnega življenjskega obdobja prebral tudi občutke ženske, ki je po mesecih družbene in družinske osame doječe matere izrazila svoj užitek ob vrnitvi k zakonskim dolžnostim. Pri predstavitvi dojetja posameznih obdobij avtor ne bo našel klasične predstavitve, saj gre vsaj pri rojstvu in otroštvu zlasti za dojetja tistih, ki so pri tem procesu sodelovali. Rojstvo je torej predstavljeno z vidika nosečnice in matere in ga vodi njen strah in veselje ter družbena osama, ki je sledila v času otročniške dobe. Hkrati pa je to temeljna tematika vseh modernih pregledov zgodovine otroštva. Zlasti je pri določanju mentalitetnih okvirjev opisovanja določenih doživljanj nujno, da avtor predstavi temeljne značilnosti vsakdanjega življenja, in to mu ob suverenem znanju tudi uspeva. Dobrodošla pa je tudi suverena, strnjena predstavitev osnovnih demografskih kontur, ki jo zmore samo zelo dober poznavalec omenjenega področja in je ključna zlasti za razumevanje pri bralcu, ki nima dobrega znanja o demografskih značilnostih. Prav zaradi te kvalitete je delo odličen vodnik po tematiki tudi za tiste, ki tega področja ne poznajo. Povezanost osebnih pričevanj z določenimi še nepoznanimi upodobitvami pa knjigo zaokroža v metodološko celoto, ki naj bo vodnik sodobnemu predavatelju in tisti prispevek, ki delo uvršča med temeljne preglede življenjskih obdobij v zgodnjem novem veku.

Dragica Čeč

Laura J. McGough: GENDER, SEXUALITY, AND SYPHILIS IN EARLY MODERN VENICE: The Disease that Came to Stay. Palgrave Macmillan, 216 str.

V zbirki na temo zgodnjenovoveške zgodovine (pod generalnim uredništvom R. Houstona in E. Muirja) objavljena študija Laure J. McGough, ameriške zgodovinarke, ki je doktorirala na chikaški Northwestern University, trenutno pa predava na univerzi v Gani, si pod obetujučim naslovom *Spol, seksualnost in sifilis v zgodnjenovoveških Benetkah* zadaja nekaj ključnih ciljev. Med njimi so opazovanje družbenih odgovorov na to bolezen, razmerje med boleznijo na eni ter kulturo, družbo in seksualnostjo na drugi strani ter zaznavanje stigmatizirajočih percepcij, ki so okužbo s to boleznijo spremljale. Že takoj velja izpostaviti, da se avtorica dosledno izogiba poimenovanju 'sifilis'; to ime je bolezen dobila šele v 16. stoletju preko Fracastorove metaforične primerjave z razvratnim mitičnim pastirjem Sifilom, metoda za odkrivanje bolezni pa je produkt 20. stoletja. Identifikacijo te bolezni (in njeno enačenje s

sifilisom v sodobnem smislu) namreč uvršča med metodološke probleme historiografskega ukvarjanja s to boleznijo. Težko je namreč z gotovostjo vedeti, ali je v obravnavanem času v resnici šlo za sifilis, saj se na beleženje smrti ne gre zanašati (bodisi zaradi zamolčanja bolezni, zgolj pripisovanja splošnih, dvoumnih simptomov ali zamenjevanja te bolezni z gonorejo bodisi zaradi možnosti modifikacije bolezni same skozi čas). Tveganje, do katerega lahko taka raba terminologije privede, je namreč pripisovanje modernih konotacij, zato se v delu pojavlja sočasno poimenovanje iz beneškega konteksta, francoska bolezen.

Iz motečih simptomov, ki so jih pripisovali tej bolezni (danes razdeljeni na tri stadije), se izrisuje tudi njena podoba v družbenem zrcalu. Njeni učinki so pravzaprav vidni šele na

dolgi rok, saj gre za težko, pogosto zelo dolgotrajno kronično bolezen, ki bolnika oslabi in ga napravi nesposobnega za delo, kar je bolnike pogosto vodilo v beračenje, drugi pa so se pod težo bremena družbene stigme in odvzetega ugleda celo odločili samovoljno končati svoje življenje. Stigmatizacija, ki so jo izkusile žrtve francoske bolezni, je bila velika; pustila je sledi, ki so delovale kot nekakšen 'beležnik človeških padcev' (npr. domnevne nezmožnosti nadziranja strasti ali obsedenosti s sodomijo), zato je bila v splošnem vezana na individualno (ne)moralno vedenje.

Če je bila bolezen za ženske brez izjeme sramotna, je to za moške veljalo manj, saj je bila včasih razumljena celo kot dokaz 'uspešne bitke' na področju spolnosti. Bolezen naj bi – sledeč hipokratsko-galenovski tradiciji – pogosteje prizadela ženske (njihovo telo naj bi bilo hladnejše od moškega), saj toplota po tem pojmovanju uniči bolezensko 'gnitje' v telesu. Kljub temu je bil les gvajak, 'zdravilo', ki je v sočasni javnosti veljalo za najučinkovitejše, na voljo le v ustanovi *Incurabili*, ki je bila namenjena primarno moškim. Tudi napotki o higieni pri spolnem odnosu so večinoma dosegli le moško populacijo, ženskam (a tudi 'grešnim klerikom') pa je vsaj pojav priročnikov, ki so poleg obravnave sifilisa vključevali tudi splošnejše napotke, namenjene širšemu krogu bralstva, omogočal diskretnejši dostop do informacij v zvezi z zdravljenjem.

Avtorica v svoji študiji preučuje predvsem s sifilisom povezane družbene, kulturne in institucionalne procese v Benetkah 16. in 17. stoletja, pri čemer poudarja, da ne gre primarno za študijo historične epidemiologije. Zato bomo v delu zaman iskali obsežne statistične obdelave (čeprav knjiga vendarle vsebuje nekaj nazornih tabelaričnih in grafičnih prikazov), namesto tega pa se bo bralec srečal s pretanjenim razbiranjem kulturnih pomenov, s katerimi je bila prežeta beneška družba ob svojem srečevanju z boleznijo. Gre torej bolj za kulturno in socialno zgodovino francoske bolezni, pri čemer je posebna pozornost posvečena opazovanju njenega prehajanja od epidemičnosti k endemičnosti, seveda tudi v družbeno-kulturnem smislu. Ta ključni poudarek avtorica razlaga s postopnim zasidranjem sifilisa v beneških kulturnih mitih, mreži njenih dobrodelnih ustanov (ki naj bi bile pravzaprav del sistema za zdravljenje in preprečevanje francoske bolezni), zdravstvenem in širšem družbenem diskurzu, s čimer bolezen postopoma postane 'normalna' in zato lažje ignorirana (v nasprotju z epidemičnimi boleznimi, ki nenadno zahtevajo izjemno in intenzivno pozornost družbe). Pravzaprav prihaja do 'domestifikacije' (epidemične) bolezni, avtorico pa še posebej zanima razumevanje tega procesa na družbeno-kulturni ravni, kar vključuje inkorporacijo bolezni v kulturno mitologijo in literarne trope ter institucionalne odzive nanjo, čemur posveti največ pozornosti. Njena teza je, da gre za s spolom pogojen odziv na bolezen, saj so prav ženske (kljub temu, da so za to boleznijo v pravzaprav enaki meri obbolevali tudi moški) postale tarča (institucionaliziranega) družbenega nadzora. Zavetišča oziroma dobrodelne ustanove, namenjene ženskam (npr. beneške *Zitelle*, *Casa del soccorso*, *Convertite*, *Penitenti* ...) so pod svoje okrilje jemala mlada, lepa in nedolžna dekleta, da bi jih 'obvarovala' pred nevarnim zapeljevanjem ali jim nudila zatočišče (oziroma jih segregirala preko fizične izolacije), če so zaradi 'promiskuitete' ali zlorab že izkusile bridkost francoske bolezni. Po avtoričinem mnenju je bil sistem oskrbe neenak za oba spola, oskrba pa naj bi se poleg tega razlikovala tudi glede na socialni status, bogastvo obolelega ter bolnikovo 'spolno preteklost'.

Viri, ki se jih avtorica poslužuje, so predvsem sodne, medicinske in upravne proveniencije in segajo od inkvizicijskih procesov in gradiva iz ženskih ustanov ali zdravstvenega odbora, do podatkov o umrljivosti prebivalstva, medicinskih del, deloma, čeprav v manjši meri, pa tudi ikonografskih in literarnih reprezentacij. Beneško gradivo ji je tudi omogočilo, da je svoje ugotovitve na več mestih ponazorila s krajšimi študijami primerov, ki jih je rekonstruirala, npr. preko sodnih procesov.

Če je prvi prispevek študije v tem, da opazuje načine, kako lahko "'vidna' epidemična bolezen čez čas postane 'nevidna'", je drugi ravno v obravnavi zgodovine francoske bolezni skozi dimenzijo spola, tretji pa njena ustrezna umestitev v zgodovino seksualnosti. Avtorica skuša dokazati, in to ji tudi uspeva, da zgolj prostitucija ni mogla pripomoči k tolikšni razširjenosti te spolno prenosljive bolezni, ki jo je bilo mogoče najti praktično v vsaki beneški četrti, pri ljudeh različnih poklicev in

slojev ipd. Transmisija bolezni je potekala na veliko načinov in preko različnih kanalov spletenih spolnih razmerij. To so omogočali na eni strani intenzivni sezonski migracijski tokovi med podeželjem in mestom, stalna prisotnost tujcev, celo 'seksualni turizem', po katerem so slovele Benetke, na drugi strani pa tudi prisotnost spolnega nasilja, izvenzakonska spolna razmerja (pogosto kot posledica omejujoče socialne endogamije ...), konkubinatus, tako hetero- kot tudi homoseksualni odnosi in nenazadnje pogosta (do določene mere celo družbeno sprejemljiva) razmerja med višjim in nižjim slojem (npr. ljubimkanje plemičev, koristoljubje nižjih slojev ...).

Zlasti pod moralizirajočimi impulzi protireformacije je bila bolezen povezovana z nevarnostjo ženske lepote, od koder je manjkalo še korak do prostitucije, oziroma z moško nebrzdanostjo na drugi strani. Če je v zgodnjem novem veku sifilitično grožnjo posebljala lepa ženska, se je v 18. stoletju (pod vplivom gospodarskih in širših družbenih sprememb) zgodila preusmeritev od lepote k revščini. Tarča bolezni (in posledično grožnja za fizično in duhovno zdravje družbe) niso bila več lepa, mlada dekleta, ki so lahko nevarno zapeljana, temveč zlasti *revna* dekleta, saj naj bi bila revščina tesno povezana z grešnostjo. Ukvarjanje družbe s temi kulturnimi pomeni pa je, kakor izpostavi avtorica, seveda predvsem stvar kulturnega ukvarjanja, ne pa dejanskega razpoznavanja vzorcev prenašanja bolezni.

Laura J. McGough, ki se je sicer v sklopu svojega podoktorskega izobraževanja usmerila v preučevanje spolno prenosljivih bolezni in je med drugim sodelovala z organizacijami, kot sta WHO ali Center za nadzor bolezni in preventivo (CDC), v svoji študiji mestoma ponuja tudi krajše primerjave s sodobnejšimi konteksti spolnih bolezni. Komparacijo z okužbami s HIV oz. AIDS-om združuje s poudarjanjem preventive, ki jo je mogoče doseči z razumevanjem infiltracije bolezni v družbene mreže. Pomen preučevanja zgodovine bolezni tudi za sodobni čas vidi avtorica v tem, da "zgodovinske in etnografske analize igrajo pomembno vlogo v naporih za zmanjševanje stigme preko boljšega poznavanja tega, katere skupine so dojete kot ranljive in zakaj ter katere skupine zahtevajo več podpore" (str. 148).

Delo Laure J. McGough tako v več pogledih predstavlja sodobno zasnovano študijo, ki se ne omejuje zgolj na zgodovino medicine, še manj na historično epidemiologijo, temveč posega tudi na področje kulturne zgodovine v najširšem smislu.

Urška Železnik